

TEATTERITULKKAUKSEN LYHYT OPPIMÄÄRÄ

Teatteritulkkaukseen yhtenä monista tulkkauslajeista jakaa tulkit joskus kahteen leiriin; toiset pitävät niistä ja toiset eivät ehkä halua tehdä niitä lainkaan. Parhaimmillaan teatteritulkkaukseen voi kuitenkin tuoda mukavaa vaihtelua arkiseen aherrukseen ja parhaimpaan tulokseen pääsee vain hyvällä teatterituntemuksella, huolellisella valmistautumisella ja selkeillä ratkaisulla.

Tulkkaus valmistautuminen alkaa näytelmän tekstiin tutustumisella, mikäli kyseessä on perinteinen puheteatteri. Näytelmää lukiessa on hyvä muistaa, että näytelmäteksti ei koskaan ole tarkoitettu vain luettavaksi, vaan se toimii yhtenä esityksen lähtökohtana. Esitys rakentuu siis paljosta muustakin kuin vain tekstistä: ohjauksesta, näyttelijäntyöstä, puvustuksesta, lavastuksesta, äänimaailmoista ja niin edelleen. On huomioitavaa, että jos kyseessä on käännetty näytelmä, on aivan ensimmäiseksi otettava selvää, kenen käännöstä esityksessä käytetään. Joistakin klassikoista saattaa olla useampi käänös eri aikakausilta, otettakoon esimerkiksi William Shakespearen *ÖHamletö*, jonka ovat suomentaneet ainakin Yrjö Jylhä, Veijo Meri ja Eeva-Liisa Manner. Valmistautumisen merkitys korostuu teatteritulkkauksissa erityisesti, koska teatteriesityksen ainutlaatuisuus on kaksijakoinen. Toisaalta esitystä on harjoiteltu pitkään ja huolella mahdollisimman valmiiksi ja toisaalta esityksen aikana voi sattua ennalta arvaamattomia asioita. Mitä pidempään tulkilla on mahdollisuus seurata esityksen valmistumista tai mitä useammin tulkki voi etukäteen käydä katsomassa jo ensi-iltansa saanutta esitystä, sitä varmemmaksi ja onnistuneemmaksi tulkkaus voi rakentua ja sitä nopeammin tulkki pystyy reagoimaan mahdollisiin muutoksiin esityksen aikana.

Kirjoitustulkkausissa tulkin tekemät ratkaisut tulevat väistämättä osaksi esitystä ja sen visuaalista ilmettä. Kun teksti on siirretty perusmuodossaan heijastettavaksi, on hyvä miettiä näytelmän tyylilajin näkökulmasta, miten tekstitys palvelisi parhaiten esityksen öilmettöä ja siten osaltaan täydentäisi katsojan kokemusta. Jos kyseessä on esimerkiksi puhdas komedia, on väreillä ja fonteilla leikkiminen mahdollista, kunhan ei mennä liiallisuuksiin. Esimerkiksi juuri värien valinnassa voi saada vihjeitä esityksen värimaailmasta kuten lavastuksesta ja puvustuksesta. Nopeatempoisissa farssissa kannattaa valita yksi selkeä kirjainmalli, koska katsojan lukunopeus jää farssissa auttamattomasti näyttelijöiden puhenopeudesta. Farssin kohdalla, mikäli se on todella vauhdikas, kannattaa miettiä myös joidenkin repliikkien lyhentämistä. Koska teatteritulkkauksessa kyse on poeettisesta kääntämisestä, tulkilla on paljon enemmän vapautta ratkaisuisaan kuin monissa muissa tulkkausissa. Jos esityksessä käytetään musiikkia tai lauluja, näiden elävöittäminen ja tulkitseminen katsojalle on mahdollista erilaisten kuvioiden ja hymiöiden avulla. Kirjoitustulkkausissa merkityksensä on myös sillä, minkälaisessa teatteritilassa ja kuinka monelle katsojalle tulkkaus toteutetaan. Tulkkauslaitteiden koko on hyvä olla oikeassa suhteessa tilaan, eli ei liian isoja pieneen huoneteatteriin ja päinvastoin. Kuten missä tahansa tulkkausissa, myös teatteritulkkauksissa on hyvä yrittää olla näkyvillä mahdollisimman huomaamattomasti eli tyyliäjä on arvokas hye teatteritulkkauksissa.

Mitä ominaisuuksia sitten vaaditaan hyvältä teatteritulkitilta? Teatterihistorian professorin Pentti Paavolaisen mukaan teatteritulkin on oltava öroyhkeä, rohkea ja herkkö. Röyhkeydellä ja rohkeudella Paavolainen viittaa täydellisen simultaanisuuden vaatimukseen, joka tarkoittaa, että tulkki tulee ajoissa tulkattavan öpöälleö ja antaa ajoissa näyttelijälle tilan. Kirjoitustulkkausissa näkökulmasta tämä ei välttämättä voi koskaan toteutua, koska jo aiemmin mainittu ihmisen lukunopeus vaihtelee yksilöittäin. Herkkyydellä Paavolainen tarkoittaa teatteriesitysten reaaliaikaista luonnetta, jossa tulkin on oltava herkkänä elävän esityksen mahdollisille yllättäville muutoksille: näyttelijä unohtaa vuorosanansa, kulissiseinä kaatuu kesken esityksen tai esitys

joudutaan keskeyttämään esimerkiksi yleisössä sattuvan sairaskohtauksen takia. Tätä samaa tilanneherkkyyttä tulkilta vaaditaan missä tahansa tulkkauksessa.

Teatteritulkkausta voi opiskella itsenäisesti hyvinkin yksinkertaisella tavalla: käymällä katsomassa teatteriesityksiä ja lukea näytelmiä ja teatterihistoriaa. Teatterikorkeakoulun yhteydessä Helsingissä sijaitsevassa Teatteri- ja tanssialan keskuskirjastossa on maamme laajimmat valikoimat näytelmiä ja muuta teatterikirjallisuutta kenen tahansa käytettävissä. Ja mikä parasta, teatterihistorian kautta kenen tahansa yleissivistys kohenee, koska siinä on mukana ihmiskunnan muukin historia.

Eero Enqvist
näyttelijä, TeM
teatteriopettaja
viittomakielen tulkki